

Om mansnamnet *Vidi* se U 60 och G. Linde, *Studier över de svenska sta-namnen* (1951), s. 207.

Ristningen är utan tvivel att föra till Öpirs signerade verk. Slutet har varit *in ybir*, med predikats verbet 'ristade' utelämnat, men underförstått, alldeles som på den stora Öpir-stenen vid Vaksala backe U 961.

971. Eke, Vaksala sn.

Pl. 28.

Litteratur: B 400, L 197, D 1: 177. J. Bureus, F a 6 s. 201 n:r 173 (Rhezelius), F a 5 n:r 429, F a 1 s. 97; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 251; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 71; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 73; G. Stephens, ONRM 2 (1867—68), s. 608; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 247, 258; F. Sander, *Runinskrifter* (1898), s. 39 f.; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 115; Upsala Nya Tidning 10/7 1927; N. Sundquist i: *Studier tillägnade G. Ekholm* (1934), s. 138 f.; O. v. Friesen, *Anteckningar* (UUB); Fornminnesinventering i Vaksala sn 1937—38 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F 11 n:r 108); osign. träsnitt i Peringskiöld a. a. och B 400; Dybeck (D 1: 177); N. Sundquist foto, efter ristningens uppmålning av O. v. Friesen (reprod. i: *Studier till G. Ekholm*, 1934, s. 139).

Runstenen står i en åker, den s. k. Eke äng, omkr. 900 m. SSV om Eke mangårdsbyggnad, 250 m. VNV om landsvägen Uppsala—Rasbo, 100 m. S om en bäck, som i väst-östlig riktning går genom åkrarna, 50 m. N om ägo gränsen mot Brillinge. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» och på kartan för fornminnesinventeringen 1937—38 (ATA).

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar. Platsen anges av Rhezelius: »Å Brillby Löth widh gamble Stenbron» (F 11), »På Brillby lööt widh Stenbron» (F a 6). F a 5: »Brilleby.» — Kyrkoherde Carl Lithman 1669 (i *Ransakningarna*): »Äro wijdh Brillinge giärden fyra doch luutande steenar emoth hwar andra, om Runiska stylen der uppå är kan ransakas.» Länsman- nen Anders Pehrson Rox (o. 1680): »På Eekie Ängen hardt wägen finnes en steen omkull på- skrifwen.» — Peringskiöld: »Vthi Eka äng hardt wid wägen åt Brilleby, finnes en afslagen Runesten, som doch för sin merkwärdighet wäl kan kallas en liten Sten-Chrönika, til anseende och skrift.» B 400 och L 197: »Eka äng.» — O. Celsius granskade inskriften den 27 juli 1729, men har inga egna uppgifter om stenens plats. — R. Dybeck antecknar i sin reseberättelse 1863: »Runstenen i Eka äng bör, ehuru icke fullt hel, ovillkorligen resas.» I *Sverikes runur- kunder*, s. å. lämnas utförligare upplysningar: »Sockenvägen, som löper från Waksala till Jälla och vidare, har fordom haft en nordligare sträckning från Waksala prestgård och genom Eke äng, i hvilken är en mindre bäck, Samnan, som söderut flyter i Säfja-ån. Vid denna bäck, nästan midt i ängen, synas ännu lemningar efter både vägläggning och bro. Runstenen ligger der. Den öfre delen af honom, hvilken redan saknades på 1600-talet, har icke kunnat finnas, men är sannolikt sunken i den sankna marken, tillika med andra till broläggningen hörande stenar, hvilkas öfre sidor ligga jämnhögt med jordytan.» Det är mycket sannolikt, att en numera helt försvunnen väg i äldre tid har gått fram från Brillinge till Eka och Jälla förbi den plats där runstenen står. Den har här passerat ett mindre vattendrag, numera endast ett större dike. Enligt upp- gifterna från 1600-talet stod stenen »hardt wid wägen åt Brilleby» (Peringskiöld), »widh gamble Stenbron» (Rhezelius). »Sannolikt är stenens plats den ursprungliga och omgivningens topografi gör det icke oantagligt, att bebyggelse — den äldsta Eke-gården? — funnits i stenens och grav- fältets omedelbara närhet» (N. Sundquist). Vid anläggningen av ett täckdike år 1927 påträffades c:a 40 m. SÖ om runstenen en kistgrav från vikingatiden, som undersöktes av professor G. Ek- holm och landsantikvarien N. Sundquist (se N. Sundquist i: *Studier tillägnade G. Ekholm*, 1934, s. 126 f.). — Stenen blev rest på sin gamla plats år 1948.

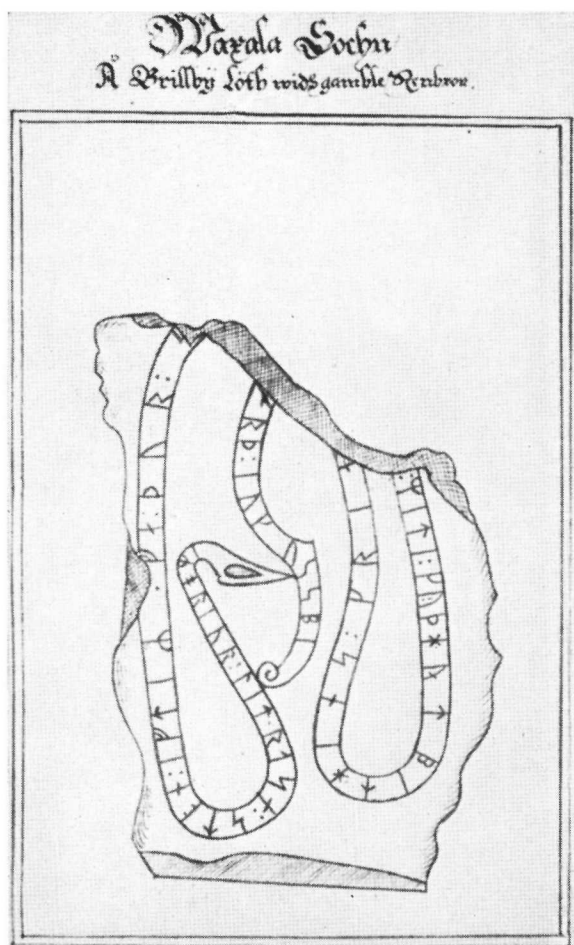

Fig. 82. U 971. Eke, Vaksala sn.
Efter teckning av Rhezelius.

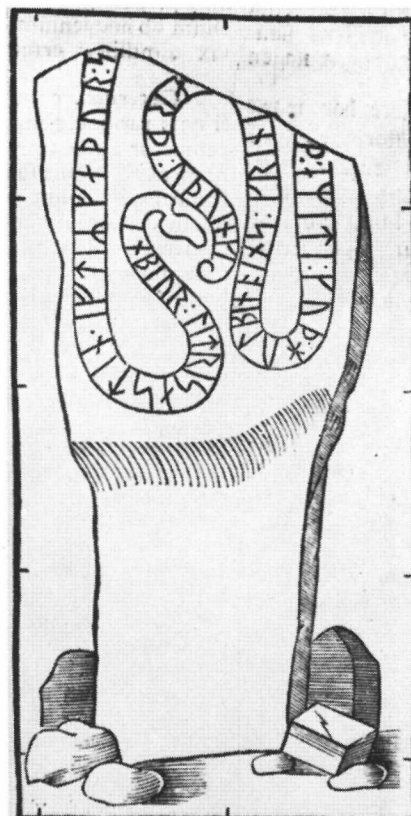

Fig. 83. U 971. Eke, Vaksala sn.
Efter B 400.

Ljusgrå granit. Höjd (över markytan) 1,60 m., bredd nedtill 1,09 m., över mitten 0,94 m. På h. sidan är ett stycke av stenens topp avslaget, varigenom också en del av inskriften har gått förlorad: i yttre runslingan ett par, tre ord, i den inre 4 à 5 runor. Skadan finnes redan på de äldsta avbildningarna från 1600-talet, och det förlorade kan därför ej kompletteras. Däremot har stenen tydligen, då ristningen höggs, nedtill haft sin nuvarande form med sned kant. Ytan är mycket knottrig, full med fördjupningar, vittringshål, vilket i hög grad försvårar läsningen. Ristningen är delvis mycket grund. Ramlinjerna äro svagare huggna än runorna.

Inskrift:

: kunbiur : lit risa : stin : iftir faður - . . . : miti : kup : hulbin hins : krin . . . arpi uprki

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Gunnbiur[n] let ræisa stein æftir faður [sinn] . . . Mi[l]di(?) Guð hialpin . . .

»Gunnbjörn lät resa stenen efter sin fader . . . Milde(?) Gud hjälpe . . .»

Till läsningen: Inskriften börjar med ett :, som dock kanske kan vara ögon i ett ormhuvud. Första runan är säkert k, även om nedre delen av bst med dess anslutning till hst är grund. R. 2 är sannolikt u, ehuru bst är rak. Knappast r (B 400). 3 n är tämligen tydligt. 4—7 biur är

djupt hugget och tydligt. Intet sk efter 10 **t**. 12 **i** är möjligen stunget. 17 **i** har på h. sidan två korta bst; möjligen **o**. 19 **i** är icke stunget. Intet sk efter 23 **r**. Efter 28 **r** spåras övre delen av en stav; det kan ha varit övre stapeln i ett **s**. 30—33 **miti** är tydligt och djupt hugget; det råder icke någon tvekan om läsningen. Framför 30 **m** finnes ingen runa, endast ett mycket tydligt sk :. 38 **u** är icke stunget. Intet sk efter 42 **n**. Ingen bst på 44 **i**. 47—50 **krin** är tydligt. 51 **a** är säkert. Bst är djupt huggen. 52 **r** är ej fullt säkert. Endast nedre delen av bst är tydlig. 53 **p** är säkert. 55—56 **up** är tydligt. Därefter sannolikt ett ornament, bestående av två parallella, svagt bågböjda streck tvärs över runslingan; mindre sannolikt är att detta skall läsas som en runa **u**. Av bst i r. 57 är övre delen spårlöst borta, men runan har sannolikt varit **r**. 58—59 **ki** säkert.

Rhezelius, F 1 1: **iroriur : lit · rasa : ston : iftir · fa : þur : - . . . : miti : kyp huntbian hins : krin . . . arþ : iukussbi**; F a 6: 36—41 **hialbian**.

B 400: **inbiur : lit risa stin · iftir faþur : s . . . þ : emiti : kup hulbin oins : krini . . . arþi : upuinki**

Celsius: **irnbiur : lit resa : stin : iftir fa : þur : - . . . : miti : kup : hulbion hons : grin . . . arþi : upuinki**

Dybeck: **ijunbiur : lit risa : ston : iftir faþur : . . . : miti : kup hulbin - ins : krin . . . arþi upyinki**. »Sista ordet är icke säkert.»

v. Friesen: - **inbiur : lit risa : stin : iftir fa : þur . . . : miti : kup hulþ - n hins : krin . . . arþi : u - ui - ki**. Sk efter 25 **a** alldeles säkert. 37 **h** tämligen osäkert. Av bst i 40 **b** rätt osäkra stumpar. R. 41 kan ha varit **a**. Osäkra rester av bst i 43 **h**. Sk efter 54 **i** osäkert. R. 56 möjligen **p**; av bst finnes möjligen något av nedersta delen. Därefter ett **u**, med bst stympad och svag. R. 57 **is** eller **r**; rester av en något krökt stav jämte en linje, som ser ut nästan som **s** eller bst till **r**; möjligen **n**. Bst i 58 **k** är något osäker; botten är ojämn.

Bureus ger (i F a 5) följande tolkning av inskriften: »IroBiurnus fecit erigi Saxum in mem. patris sui Mitonis. Deus iuvet Spiritum ipsius . . .» — Peringskiöld har ganska djärvt supplerat de förlorade delarna av inskriften, varefter han får fram följande översättning: »Inbiörn lät resa Stenen efter sin fader Grane, som föll med Emunt; Gud hjälpe hans anda. Grane han som öfwerwant Hudding» (**krini : er : barþi : upuinki**). Och han ger härtill följande motivering: »Vtaf thet behåldne afbrättet kan man något när merka hela Stenens forna inskrift och mening. Monumentet har varit vprättat efter en Man benämnd Grine eller Grane, hwilkens namn två gånger varit infördt. The behåldne begynnelse- och ände-bokstäfwer, vthwisa at här stått *Grini sum fial mid Imiti* (Grane som föll med Emunt) eller *Sar furs mid Aminti* (som omkom med Emund) eller ock *han var i faru mid Eminti* (som var i följe med Emunt). Thet toma rumet och föregående skriftens sammanhang tillåta näpligen någon annan mening.» — »I korthet hafwer här varit antecknat twänne Historier; Först at Grane farit med Emunt; Sedan at thenne Grane varit then samma som genom kamp och strid fordome öfwerwunnit Hudding. Thetta hafwa händt sedan Christendomen inkommit här i landet, sees af then Gudeliga förbönen för Granes anda. Förnämsta personen är Emunt, vnder hwilkens tjenst och följe Grane varit.» Två svenska konungar med namnet Emund kunna här komma i fråga: den ene är den som omtalas i Vita Ansharii, broder till Björn på Håga; den andre är Bröt-Anund (Bröt-Emunt), vilken levde 300 år tidigare och enligt Peringskiölds mening var fader till Ingvar vittfarne, som omtalas på många runstenar. »Altså kunde thenna vår Granes herre och förman wäl hafwa varit then Konung Emunt, som för sina inrättade landzwägar blef kallader Bröt-Emund. Men wij lemna vnder the Lärdas behag, at föra thenna Sten-Chrönika antingen til then äldre eller senare Konung Emundz tijd . . . Udding eller Hadding, som blifwit af Grane slagen och öfwerwunnen, wet man intet wist at igenfinna.»

UFT h. 5 (1876): »Ernbjörn lät resa sten efter (sin) fader . . . Milde Gud hjelpe hans svaghet(?) . . . Utvinge.» »Om man får antaga en omkastning af **rþi** för **riþ**, skulle man kunna tolka de sista orden med: Utvinge författade.»

Brate antager, att slutet av inskriften har innehållit en uppgift om ristaren. Denna »är dels defekt, dels annars oklar och tarvar förnyad undersökning. Fullständig har den kanske varit: **krinir : karpi : upuinki** 'Grenarna (slingorna) gjorde O'.» Bugge har ifrågasatt, att detta **upuinki** står, med en avsiktlig omkastning av runorna, för **upuikin**, d. v. s. namnet *Opvagin* (*Opvægin*), isl. *Úpveginn*. Om detta se nedan U 1012.

v. Friesen ger följande tolkning: »Enbjörn lät resa stenen efter sin far [Svarthovde eller något liknande namn]. Milde (= barmhärtinge) gud, hjälp hans(?) ande(?). (Återstoden är genom skriftens svårslighet oklar.)»

Ornamentiken är otymplig och mycket enkel. Runorna äro också klumpigt tecknade och påfallande ojämnt. Sannolikt har också ortografien vållat ristaren svårigheter; detta kan vara orsak till att inskriften är så svårtydd. Otivelaktiga ristningsfel äro 4—8 **biur** för *-biorn* och 37—42 **hulbin** för *hialpin*. **u** i stället för **ia** i detta vanliga ord är mycket sällsynt; det förekommer på den likaledes av en ovan ristare huggna U 620. Icke osannolikt är, att ristaren har glömt en **a**-bst på 44 **i**, jämte hela ordet **ant** (**at**). Runföljden 34—46 **kuþ : hulbin hins** torde alltså, såsom redan Bureus förmodat, vara ett klumpigt återgivande av förbönen *Guð hialpi and hans*. Slutet är oklart, delvis beroende på att flera runor äro förstörda eller otydliga. 51—54 **arpi** torde vara ett preteritum, dock snarare [**k**]arpi 'gjorde' än [**b**]arpi 'slog'.

Inskriften har bestått av två huvuddelar. Den första är en minnesskrift av vanlig form. På det avslagna toppstycket har stått **sin** jämte ett namn. Om detta kan icke sägas mera än att det har bestått av 7 à 8 runor. Ovisst är, var gränsen har gått mellan inskriftens båda delar, m. a. o. om 30—33 **miti** hör till det föregående eller det följande. I förra fallet borde det vara en bestämning till namnet på den döde, sålunda en akkusativ. Men någon **ia**-stam, till vilken ett **miti** skulle kunna höra, är icke känd. Snarare vore det möjligt, att (såsom redan antagits i UFT h. 5) **miti** avser att återge ett *mildi*, med en **i**-runa uteglömd framför **t**. »Milde Gud hjälpe hans ande.» Adjektivet *mildr* brukas i den äldsta fornsvenskan i betydelsen 'god, nådig, barmhärtig' om Gud och helgonen, och det finns ingen anledning att betvivla, att det skulle ha tillhört missionstidens språk.

Namnet *Gunnbiorn* kan icke anses vara fullt säkert. Förledens runor äro skadade. Om detta namn se Sö 278.

972. Gnista (Fyrislund), Vaksala sn.

Litteratur: B 390, L 203. J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 263 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 77; UFT h. 5 (1876), s. 75.

Avbildning: J. Peringskiöld, träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 390).

Runstenen omtalas som nyfunnen av Peringskiöld i hans *Monumenta Uplandica* (1710): »På Gnista ägor och Norby vthjörd, midt emot Gnista tää, thär gamle wägen framkommer, och then nye wägen sammanstöter, löpandes från Vpsala Stad til Fundbo Sochn, stanna wij litet at beskåda the fornas häfd. Ty här wid landzwägen emillan Gnista tää och Norby wäderqwarn, är nyligen vthu jorden vpfunnen en Runesten, liggande wid en gammal fyrkantig stenlagd Ättegraf; kring hwilken finnas i nejden wid pass 80 stycken Ättehögar; och ännu strax här hos på Kumla ägor i Danmark Sochn, finnas äfwen så 83 högar och ringlar, af hwilka Norby bönderne nyligen vpkört några til Åker.» Peringskiöld har själv avtecknat runstenen och dess omgivning; teckningen är signerad den 29 aug. 1709. B 390: »Gnista»; L 203: »Gnista (vid högar).» — O. Celsius har antecknat: »Vidi d. 19 Sept. 1727. Sed plane detritæ sunt runæ.» — Senare uppgifter om runstenen saknas, och den är numera försvunnen.